

Класически и нови идеи в съвременната филология Classical and Modern Ideas in Contemporary Philology

Александър Костов

Софийски университет „Св. Климент Охридски“ (България)

Alexander Kostov

Sofia University “St. Kliment Ohridski” (Bulgaria)

Филологията – класическа и нова. Юбилейна научна конференция на Факултета по класически и нови филологии, 3 април 2015 г. (Съставител: Димитър Веселинов) София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“. 2016, 768 с., ISBN 978-954-07-4082-9

Philology – classical and modern. Jubilee academic conference at the Faculty of Classical and Modern Philology, 3 April 2015. (Compiled by Dimitar Vesselinov). Sofia, University Press “St. Kliment Ohridski”, 2016, 768 p., ISBN 978-954-07-4082-9

През 2016 г. излезе от печат сборникът от юбилейната научна конференция на Факултета по класически и нови филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ „Филологията – класическа и нова“. Поводът за организирането на 3 април 2015 г. научен форум е петдесетгодишнината от отделянето на Факултета по класически и нови филологии в самостоятелна академична структура през 1965 г.

В сборника текстовете на докладите са публикувани в четири раздела – „Езикознание“, „Литературознание“, „Език. История. Култура“ и „Методика“, където се открояват 74 доклада от доказани учени в четирите направления, а тематично темите варираха от разглеждането на китайски йероглифи от XVI век пр.н.е. до джендър идентичността през XXI век. И за да оправдае репутацията

цията на един от най-бързо развиващите се научноизследователски филологически центрове в България, на юбилейната конференция на Факултета бяха представени доклади, ангажиращи се с огромно разнообразие от изучавани езици – английски, френски, немски, испански, португалски, румънски, турски, арабски, корейски, китайски и др. В следващата част ще се спра по-обстойно на някои от тях.

Автори на публикуваните статии са учени от Софийския университет „Св. Климент Охридски“, Българската академия на науките, Техническият университет в Дрезден, Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“ и др.

В раздел „Езикознание“ проф. д-р Борис Парашкевов разгледа вижданията на „Ено Литман за арабизмите в немския език“, като акцентира върху систематизирането им, което би улеснило още повече работата с тълковните и чуждоезичните речници. Отчетен е фактът, че България е била пет века част от Османската империя, което улеснява навлизането на арабска лексика под една или друга форма и в българския език. Показани са проблемите при означаването на лексемите с арабски, турско-арабски или арабско-персийски произход и трудното унифициране на единна графика за уточняване на техния прототип.

В раздел „Езикознание“ изпъква името и на проф. д-р Пенка Самсарева, която е един от учредителите и дългогодишен ръководител на специалност „Арабистика“ към Факултета по класически и нови филологии до трансформирането ѝ в катедра. Нейният доклад „Образуване на съществителни имена за място в арабския език“ е сериозен принос за показване на разнообразието на арабските съществителни имена за място, като особено внимание се обръща както на семантиката на деривативите, така и на тяхното образуване.

Заслужава да бъде отбелязан докладът на проф. д-р Стефана Димитрова – изтъкнат езиковед, чиито трудове имат световно признание. Нейното изследване „Няколко позабравени страници от историята на фонологията“ обръща задълбочено внимание на фонологичните принципи. Тя започва прегледа от първичното системно изложение на фонологичните принципи, дадено от княз Николай Трубецкой през 20-те и 30-те години на ХХ век, преминава през дейността му в България, която тя описва като „натъкнала се на неразбиране“ (с. 36), и стига до големите центрове на фонологията, установени във Виена и Прага. Проф. Димитрова твърди, че фонологията „е едно от най-структуралните направления в езикознанието“ (с. 37). Едно от основните тематични ядра, които са разгледани в доклада, се базира на разликите между фонетиката и фонологията. Тук проф. Димитрова отново се уповава на Николай Трубецкой, за да формира една по-ясна представа за това не толкова изразено поле в езикознанието и да изгради един сравнително отъпкан маршрут, по който да се устремят бъдещите изследователи.

Докладът на доц. д-р Милена Йорданова за „Турския деривационен афикс *-DEŞ*“ е от особено значение, тъй като в него се разглежда един наистина нетипичен за турската словообразователна система суфикс, при който се констатира нарушаване на вокалната хармония. Ценност на доклада е анализът на виждания по този проблем на множество водещи турколози от няколко национални туркологични школи – американска, британска, българска, турска и руска, като публикациите им са от втората половина на XX и началото на XXI век. Доц. М. Йорданова се спира върху съвременното състояние на турския език, като подлага на прецизен анализ включения материал в работния корпус през призмата на новаторския си методологичен подход. Докладът представя и огромен корпус от примери по проблема със суфикса *-DEŞ*, както и своеобразни етимологични анализи, на които е подложен този афикс (с. 206). Текстът несъмнено ще предизвика интереса както на занимаващите се с турски език студенти и установени изследователи в сферата на турското словообразуване, така също и на българисти и слависти.

Докладът на д-р Мартин Хенцелман „Нови концепции при изследването на славянските микроезици“ представлява един важен крайъгълен камък в изучаването на славянските микроезици, защото като цяло дисциплината е сравнително млада. Основната идея на д-р Хенцелман е да представи начини за адаптиране на разгледаните микроезици към обширната съвременна реалност. Сред имената на работещите в тези среди изследователи изпъква това на Еухенио Косериу, който служи за опора на представените иновативни концепции, върху които акцентира д-р Хенцелман. Докладът обръща специално внимание на няколко критерия, които са от съществена важност за формирането и оформянето на даден микроезик – достоверност на аргументацията при опитите за кодификация, разработване на нови книжовни норми, нуждите на определената малцинствена група по отношение на говора и не на последно място политическата обстановка в страната. Важността на доклада е във факта, че се показва нагледно как протичат етапите на формиране на книжнина в славянските микроезици на фона на липсата на литература и научни трудове, написани на съответния език. Като заключение д-р Хенцелман изтъква, че най-важният елемент за развитието на даден микроезик е неговата автентичност, базирана на несистематичните му езикови аспекти, които му гарантират своеобразна независимост.

Наред с гореизброените трудове на конференцията представиха доклади и други изтъкнати езиковеди – проф. д-р Евгения Вучева, доц. д-р Антон Андреев, доц. д-р Валентин Гешев и др. Раздел „Езикознание“ завърши с доклада на покойния филолог тюрколог проф. д-р Емил Боев „Мадара“, където той разглежда символичните за българската история географски обекти и техните названия.

Разделът „Литературознание“ започва с доклада на проф. Цветан Теофанов за „Нощното пътешествие на пророка Мухаммад“, където авторът разглежда детайлно формирането и развитието на пророческото житие в Корана. Проф. Теофанов използва в анализа си и гледната точка на Ури Рубин, който предлага нов прочит на житието на Пророка, като загърбва проблемите на фактологията, и се обръща към анализ на херменевтиката в трудовете на средновековните мюсюлмански учени, които са писали за Мухаммад. Докладът представя Пророка в нова светлина, която чертае своя път от езичеството към вярата, от греха към съблазънта, като в спомагателни за проф. Теофанов се превръщат различните митически наративи за Нощното пътешествие, изпитаните тактики, техники и мотиви, които разглеждат цялостната представа за Пророка, започнал от древните религиозни текстове на юдео-християнската традиция, и по-нататък пречупена и трансформирана от мюсюлманските житиеписци в нови, по-различни представи.

Докладът на проф. Александър Федотов „За сатиричните повести на Пак Чи-Уон“ допринася за едно по-широко разбиране на историческите, политическите и общонародните разновидности на корейското ежедневие през XVIII в. Разгледаният поет Пак Чи-Уон продължава традицията на корейската поезия *ханши*, като пише стихотворенията, повестите и докладите си на китайски език, в тях се открояват персонажи – като например господин Хо, чрез който поетът представя един надежден и критичен, а не и без доза сатира анализ на политическите, културните и стопанските условия в Корея. Изследването на проф. Федотов, от една страна, показва богатството на корейската поетична и прозаична форма, а от друга – затвърждава позицията на стихописеца като активен участник в обществения живот, борец за социални и икономически реформи. Проф. Федотов очертава обстойно една рамка, в която са съчетани всички онези персонажи и събития, които са от съществено значение за (не) правилното функциониране на една общност – срещаме се с просяци, обикновени граждани, псевдоучени, лицемери от управляващата класа и много други. В доклада не е подмината и ролята на корейската жена, която заема маргинална и неоправдана позиция през XVIII в. От произведенията на Пак Чи-Уон лъха истинност и острота поради факта, че в един момент от живота си е работил като районен магистрат в Аньй и затова си позволява да вмъква коментари и анализи на тези древни обичаи, отредили мястото на жените да бъде в сенките на техните съпрузи.

В друг доклад от сборника проф. Емилия Стайчева прокара своеобразен мост между Факултета по класически и нови филологии и Факултета по славянски филологии с изследването си върху прехода от сравнителна литература към сравнително литературознание. Тя акцентира върху факта, че от самото създаване на Софийския университет през 1888 г. сравнителното литературознание винаги е било сред водещите и традиционни курсове, като

напомня за фигурата на проф. Иван Шишманов, който пръв води курса по всеобща литературна и културна история, по-късно станал титуляр на курса в учредената през 1894 г. Катедра по сравнителна литературна история, която също така ръководи с едно прекъсване между 1918–1928 г. Приносът на проф. Стайчева е в онагледяването и съпоставянето на понятията „сравнителна литературна история“ и „сравнително литературознание“, които тя разглежда чрез немско-българските литературни отношения в творби на Готхолд Ефраим Лесинг и Хайнрих Хайне. Преводът на „Емилия Галоти“ от Лесинг, рецепцията на Хайневата поема „Германия. Зимна приказка“ от Иван Вазов и междутекстовият диалог между предсмъртното стихотворение на Вапцаров „Борбата е безмилостно жестока“ и „Enfant perdu“ от Хайне показват един нестихващ интерес към сравнителната литературна история – наименование, което според проф. Стайчева бива постепенно измествано от наименованието „сравнително литературознание“.

Към по-съвременни модели и изследователски поприща ни доведе докладът на проф. Богдан Мирчев „Предизвикателствата на другостта: “Generation Y””. Той разглежда различните представи за поколенчески проявления – от „изгубеното поколение“ след Първата световна война, “Heimkehrergeneration” – завърналите се младежи от Втората световна, през „бийт поколението“, въведено от американския писател Джак Керуак през 1945 г. и младежките бунтове в Германия и Франция през 1968 г. (Generation 68), за да се стигне до поколенията “Millenials” и “Generation Y” – като проф. Мирчев се спира върху основната ключова дума „генерация“ и проследява развитието ѝ в исторически и социален план. Докладът се занимава особено внимателно с когнитивните умения на представителите, с развитието на дигиталните технологии, изкуствения интелект и интернет, като се забелязва отчуждаване на това поколение от конвенционалните устои – и всичко се осъществява с цел всестранно развитие и еволюция за сметка на духовността.

Видният португалист проф. Яна Андреева разглежда темата за миграцията в романа „Завръщането“ на Дулсе Мария Кардозу, като един от най-новите съвременни текстове в португалската белетристика, който се занимава с проблемите на идентичността, миграцията и механизмите на търсене, загуба и подмяна от страна на мигриращия субект. Проф. Андреева обръща внимание на португалските обществени нагласи към деколонизацията и историографията, които са отявлено застъпени в разгледания роман. Проблемите на идентичността са представени покрай усещанията за отстраненост и отчуждение, които с времето прерастват в маргинализация и бунт, и всичко това доц. Андреева свързва с образа на Португалия през травмата от деколонизацията. Докладът би представлявал интерес за всички изследователи на идентичността, миграционните процеси и колективните общности и разнородните връзки между тях.

В третия раздел – „Език. История. Култура“ – се откроява изследването на съставителя на сборника по случай юбилея на Факултета по класически и нови филологии проф. д-р Димитър Веселинов. Неговият доклад „Франкофония и франкофони“ е изключително обхванато и задълбочено проучване на франкофонството като своеобразен феномен в България, позовавайки се на ранни извори, датиращи от времето на Иван II Асен (XIII век), до съвременни източници – произведения на известни български автори. Основна цел на доклада е да представи влиянието на френския език в българската обществена и културна среда, богато илюстриран с употребата на словоформите фрънзи, франги, франки, французин (френец, френкиня, француз, французи, французойка), французски (францушки), Франция (Франца) и др. На този фон българският франкофон пренася в балканското обществено-политическо и културно пространство както вечната идея за свобода, равенство и братство, така и „стремежа“ на българина „към френската изящност и образователна елитарност, достъпни чрез системното и упорито образование“.

Изследванията в раздела „Език. История. Култура“ са насочени към рецепцията на превода, към идентичността и открояването на различията, към метафоричната страна на езика. По случай юбилея на Факултета в текстовете на докладите се обърна внимание на тези аспекти от филологията, които съставляват както класическото „аз“ на носителя на езика, така и съвременното „съм“, към което аспирират изследователските амбиции. Идентичността в представените доклади и културната принадлежност говорят за стремежа на изследователите към откриването на една обща конюнктура, която ще обособи Факултета като единен и същевременно разнороден.

Докладите в раздел „Методика“ заложиха както на традиционни, така и на съвременни подходи към образованието, като акцентираха върху технологиите и методите, чрез които преподавателят по чужд език би улеснил възприемането на преподавания материал. Обучението по чужд език, опитът и предизвикателствата пред методистите са представени от изследователите в раздела като спомагачи за професионалната реализация, подобряването на комуникативността и отношението между преподавателя и обучавания. Съчетаването на новото с традиционното откъм филологическо обучение (и не само) представлява своеобразен мост между историческите предпоставки и норми, които са заложени в устоите на Факултета по класически и нови филологии, и съвременните понятия и стандарти, които допълват и обогатяват образа на най-големия факултет в Университета като постоянно променящ се.

От особено значение е докладът на доц. Весела Белчева, която разглежда образа на търновския учител по чужд език от Възраждането до началото на XX в. Основен мотив е многоезичието като изграждане на успешни межкултурни връзки – мотив, който се наблюдава още през Възраждането. Апетитането на видни български дейци към изучаването на най-различни ези-

ци – турски, френски, гръцки, български, допринася за остойността на чуждия език и придаването му на форма, която само и единствено би спомогнала за по-успешна езикова, културна и икономическа политика. Доц. Белчева разглежда Велико Търново като един от водещите просветителски центрове през епохата на Възраждането и представя учителя не като обикновен преподавател, а като „носител на новите европейски ценности, на свободната европейска критика и философия“ (с. 735). Докладът акцентира върху някои от най-важните имена в тази епоха – д-р Васил Берон, Атанас Гранитски, Костаки Търновски и други, и по този начин обяснява превръщането на Търново в културен център. И макар доц. Белчева да не хвърля светлина върху начина на преподаване на чужд език в Търново през Възраждането, нейна основна и най-важна цел е да се представят нагласите на учителя в онези времена, нивото на образование, нуждата и жаждата за промяна, изграждането на авторитет и обществен престиж.

Сборникът „Филологията – класическа и нова“ представя невероятно разнообразен калейдоскоп от теми и проблеми, които включват както древни, така и съвременни езици и култури. За своите петдесет години като самостоятелно звено към Софийския университет Факултетът по класически и нови филологии недвусмислено заема централно място на изследователската филологическа арена в страната и на Балканите, като в последните години заема солидни позиции в европейски и световен мащаб. Административната му обособеност само допринася за подобряването на образованието и чуждоезиковата насоченост и за извоюването на заслужено място на световната филологическа сцена.

Александър Костов, докторант

Катедра „Англистика и американистика“

Факултет по класически и нови филологии

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Адрес: бул. Цар Освободител 15, 1504 София, България

✉ alisaunderkostov@gmail.com

Alexander Kostov, PhD student

Department of British and American Studies

Faculty of Classical and Modern Philology

Sofia University “St. Kliment Ohridski”

Address: 15 Tzar Osvoboditel Blvd., 1504 Sofia, Bulgaria

✉ alisaunderkostov@gmail.com